MUHYİDDİN-İ ARABİ VE MESLEĞİ

Muhyiddin-i Arabi,Mir’at-ül İrfan adlı eserinde gerçekten onu tanımayan veya sözlerini ve kendisini anlamaya çalışmayan bir insan için müsbet düşünmek ve iyi kanaatta bulunmak söz konusu değildir.Bu sözleri bir vatandaş veya âmi bir insan söylese ve düşünse küfrüne hükmedilir ve itikat bozukluğuna müncer olur.Şahsi aleminde,cezbe aleminde,marifet makamında,üstün seviyede,akıl terazilerinin fevkindeki sözlerdir sözleri.

Bazı çarpıcı sözlerinden yaptığımız alıntılarında şöyle der:

“Yani: Ne varsa..

Ve.. toptan her sey, birdir..

Ve.. bir, herseydir..

İşbu manadaki inceliğe dikkat gerek..”

Ve bunda da bir incelik istenilmektedir.

**Zatından ve sıfatından

gayrı hiç bir sey yok ..

**Yine anla ki: Varlığın senin sandığın gibi, varlığın değildir..

Ama başka bir varlığın da değildir..

Sen mevcud değilsin.. Madum da değilsin.. Yani: Ne var

olmuşsun.. Ne de yok..

Kısacası: Ne varsın; ne de yok..

Varlığın da, yokluğun da, bu varlığındır.. Hepsi odur.. Ama bir

varlık iddiası olmadan.. Bir yokluk düşünülmeden..

Sakın ha.. Bu arada, onun varlığının aynını, senin bu varlığın

sanmayasın.. Yokluğun da saymayasın..

Arada daha nice perdeler var ki.. Onları , safiyet yolu ile açmak

gerek..

**Şu anda, sana gereken; Allah ile birlikte, diğer bir varlık

vücudu tanımamaktır..

Hatta, yüce Allah'ın zatı ve sıfatı içinde dahi bir şeyin

varlığını düşünmeyesin..

Bu durumu ki, iyi kavradın; nefsini bilip anladın sayılır..

Zira, anlatılan mana çerçevesi içinde nefsi bilmek ve anlamak,

Allah'ı bilmenin taa, kendisidir .

İş bu manada şüphe izi yoktur.. Şek yoktur ..

Sonra.. Nefsin öyle bir hal alışı, bir terkip ve bir yapma sonucu

değildir ..

Haşa ki, kadim ve ezeli, ebedi bir zatta sonradan olma ve

sonradan yapılma bir şeyin sözü edile ..

**Dikkat et şu cümleye: Vuslat marifettir..

Her ne zaman ki; vasıl oldun; yani, özünün ârifi.. Hakka vasıl

oldun; sayılır..

Ne var ki; bu irfan duygusunda;İRFAN harflerinin varlığı da

olmayacak.

**Şimdi..

Kendini ele al.. Çünkü bu misalde sade sen varsın..

İsmin ve müsemman.. Aslında, bunların ikisi de aynı manaya

gelir..

Ya, sana bir isim verilmiş; ya da, sen bir isim almışsın..

Mahmud, adını almışsın; ya da sana Mahmud adı konmuş..

Halbuki sen, kendi adını Muhammed biliyorsun..

Aradan bir zaman geçiyor..

İşbu zaman, uzundur, veya kısadır.. İkisi de farksız..

İşbu aradan geçen zamandan sonra anlıyorsun ve biliyorsun ki:

İsmin Muhammed degil de, Mahmud imiş..

Şimdi n'oldu ?.. Vücudunda bir değişiklik oldu mu ?.

Hayır, hiçbir değişiklik olmadı..

Araya, sadece bir marifet oyunu girdi..

Ve sen, kendin elde ettiğin marifetinle, Muhammed ismi kalktı..

Ve sen: Mahmud oldun..

"Nasıl oldu bu iş ?."

Diyerek düşünmeye ne hacet ?.. Şöyle oldu: Sen ancak

Muhammed sandığın ismini özünden sildikten sonra oldu..

İşbu manadan, fena halinin de nasıl olduğunu anladın..

**Özet olarak, tekrar edelim: Tek varlık düşün.. Her şeyi, ama

her şeyi o tek varlık içinde gör..

Durum bu olunca.. Bak: Ârif kim ? Maruf kim?..

Her ikisi de aynı şeydir..

Sonra.. Vasıl kim?. Mevsul kim?..

Her ikisi de aynı varlıktır..

Evet.. aynı manada bak: Gören kim?. Görülen kim?..

Hiç bir zaman, bunları birbirinden ayırmak, kabil olamaz..

Üstteki mana biraz daha açılmalıdır.. Ki, öyle olacak..

Ârif, Hakkın sıfatıdır; Maruf ise.. zatı..

Vasıl, Hakkın sıfatıdır; mevsul ise.. zatı..

Diğerleri de aynı kıyasa tabidir..

Sonra.. sıfatı, mevsufdan ayırmak da olmaz..

Zira, sıfat ve mevsuf aynı şeydir..İkisi de aynı köke bağlıdır..

**Bütün bu anlatılanlardan anlaşılan odur ki: Bir ârif kişinin

nefsine karşı olan irfan duygusu; şüphesiz, Allah-ü

Taâlâ'nın nefsini bilmesi sayılır..

Öyle değil mi?..

Arada bir yabancı düşünülmediğine göre, başka nasıl olabilir

ki?..

Olamaz..

Çünkü, irfan sahibinin nefsi, özü, varlığı: Allah-ü Taâlâ'nın

nefsidir... Özüdür..Varlığıdır..

Kısacası: Allah-ü Taâlâ'dır..

NEFS'ten murad: Varlıktır.. Vücuddur..

**İşin sonuna geldik sayılır.

Böyle olunca, biraz daha açık konuşacağız.

Şimdi diyeceklerimizi, buraya kadar anlattıklarımız açısından

dinlemelisin..

Bu hali ki, kendinde buldun; biri sana:

- Ben Allah'ım..

Derse. Onu duy.. ama candan duy.. çünkü Allah:

- Ben Allah'ım..

Diyor.. O sözü diyen kimse değil..

Yani: O kimse söylemiyor.. Hak söylüyor..

Belki burada bir şaşırma olabilir.. Yani: Sende..

Çünkü sen: O sözü edenin vâsıl olduğu makama vâsıl olmadın..

Şayet, onun vâsıl olduğu makama vâsıl olsaydın; onun dediğini

anlardın..

Sonra.. Onun gördüğünü, sen de görürdün.."

-İnsanları sözleriyle nereye götürdüğünün kendiside aklı başına gelince farkına varıyor zira bu sözler aklın,kalbin ve dinin ölçüleriyle söylenmiş sözler değildir. Makamın sözleridir,dinin ve aklın sözleri değil.Bazen özellikle dikkat çekip sakınılmasını,yanlış anlaşılmamasını,Allaha bir şekil gibi isnadda bulunmama tenbihinde de bulunur.

**Biraz öz konuşalım..

Hulâsa: Cümle eşyanın varlığı, Hakkın varlığıdır.. Ama,

onların bir varlığı olmadan..

Sakın ha.. bu anlatılan manalarda bir süpheye kapılmayasın..

Sonra.. Yanlış bir vehim yoluna da sapmayasın..

Meselâ demiyesin ki:

- Allah-ü Taâlâ, mahluktur..

Yani: Bu gördüğün yaratılmışlar..

**Materyalistler madde hesabına Allahı inkâr ederken,Muhyiddin de Allah hesabına maddeyi inkâr etmektedir.

Burada Allahı kabul ederken onun yarattıklarını ve yaratma işini hayal mi kabul edeceğiz?Mahlukatı yarattım diyen Allah –Haşa-yalan mı söylemektedir?Gerçekten de yaratmamış mı?

Bu durumda sorgu sual,cennet-cehennem olmayacak mı?Zira olmayan bir şeyden neden sorgulanalım?Gitmeyeceğimiz cennete ve netice alınmayacak bir ibadete neden devam edelim?

Bunu da yine kendisi izaha çalışır:

“Şimdi..

Önemli bir soru ile karşılaşabiliriz..

Meselâ biri şöyle diyebilir:

Kainattaki iyilik ve kötülüklere hangi nazarla bakacağız?..

Anlatılan manalar açısından bir tezeğe, ya da bir cifeye

baktığımız zaman ona: Allah diyoruz.. Bu mananın da açılması

gerekmez mi?..

Şüphesiz bu soru önemlidir.. Ama bizim sözümüzde böyle bir

mana yok ki..

Dıştan bakılınca belki olabilir.. Ama derinlemesine açılınca

sözümüzün aslı kolay anlaşılır.

Ortada bir cife mi vardır?.. Bir tezek ve pislik mi vardır?..

Şüphesiz yoktur.. Onlar zahire göredir.. Hakikatte onlar bir

başkadır..

Bu sözümüz onadır ki:

Cifeyi bir cife olarak görmez.. göremez..

Pisliği pislik olarak görmez.. göremez..

Çünkü onun bir basireti vardır. Bir mana gözü vardır..

Elbette ki, sözümüz, böyle bir basiret sahibi, yani: Mana gözü

sahibi içindir..

Elbette ki, anadan doğma gözsüzler, işaret ettiğimiz hedefi

göremez; sözümüzü anlayamaz..

Anadan doğma kör tabirimiz, o kimseler içindir ki: Nefsine karşı

bir irfan duygusuna karşı bir irfan duygusuna sahip değildir.

Gerçek manada asıl kör, bu zümredir.

Bir kimsenin ki, temelli körlüğü ve gözsüzlüğü gitmemiştir.. O

bizim kelâmımızı nasıl anlayabilir?

Sonra.. Anlattığımız mana derinliğine vâsıl olmak, onun için

değildir..

Kısaca diyelim: Bütün bu konuşmalarımız Allah iledir..

Onun gayrı ile.. onun gayrı ile.. Ve mana gözünden yana yoksun

olanlara değildir..

Bütün bu incelikler, çok dikkat ister..”

**Mesela, biri şöyle sorabilir:

-Şimdi, sen bütün bu anlattıklarınla, sabir bir varlık olarak, Allahü

Taâlâ'yı bıraktın.. Ve herşeyi de yok ettin..

Durum böyle olunca.. Bu dış gözle gördüğümüz şeyler nedir?..

Bu sorunun cevabını gayet kolay verebiliriz..

Deriz ki:

-Söylediklerimiz, yazdıklarımız, varlık olarak, Allah-ü Taâlâ'nın

gayrını görmeyen içindir..

Biz sözümüzü, sohpetimizi böylesi ile yaparız..

Ama, o kimse ki, Allah-ü Taâlâ'dan gayrı bir varlık görür; onunla

hiçbir işimiz yoktur..

Hatta, böylesine verecek bir cevap bile yoktur.

Hatta, öyle bir kimseye; bir soru da sormayız.. Sorusunu da

nazara almayız..

Bu şekilde, yanlış bir anlayışa sahip olan kimse.. O, sadece,

zahirde gördüğünü görür.. Başka bir şey göremez..

Hali anlatıldığı gibi olana ne gösterebiliriz?.

**"Gözler ona erişemez.. İdrâk edemez.. Ama o, bütün

gözleri ihata eder.."[1] ayetini ise ,onun dışında bir varlık yok ki,onu görebilsin şeklinde ifade eder.

-Meseleye yine kendi sözleriyle açıklık getirmek gerek:"Bizi bilmeyen,makamımıza çıkmayanlar,kitaplarımızı okumasınlar."zarar verir.

Onun hakkında en veciz ve sağlıklı görüşü Bediüzzaman hazretleri özetler:

“Hem temessül-ü ervaha işaret eden Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın ifritleri celb ve teshirine dair âyetler, hem [2] misillü bazı âyetler, ruhanîlerin temessülüne işaret etmekle beraber celb-i ervaha dahi işaret ediyorlar. Fakat işaret olunan celb-i ervah-ı tayyibe ise, medenîlerin yaptığı gibi hezeliyat suretinde bazı oyuncaklara o pek ciddî ve ciddî bir âlemde olan ruhlara hürmetsizlik edip, kendi yerine ve oyuncaklara celbetmek değil, belki ciddî olarak ve ciddî bir maksad için Muhyiddin-i Arabî gibi zâtlar ki, istediği vakit ervah ile görüşen bir kısım ehl-i velayet misillü onlara müncelib olup münasebet peyda etmek ve onların yerine gidip âlemlerine bir derece takarrüb etmekle ruhaniyetlerinden mânevî istifade etmektir ki, âyetler ona işaret eder ve işaret içinde bir teşviki ihsas ediyorlar ve bu nevi san'at ve fünun-u hafiyenin en ileri hududunu çiziyor ve en güzel suretini gösteriyorlar.”[3]

Zira o ruhanilerle hatta Talebelerinden Sadreddîn-i Konevî’nin ifadesine göre: "Hocam İbn-i Arâbî, geçmiş peygamberlerin ve velîlerin ruhlarından istediği ile rüyâsında veya uyanık iken görüşürdü."

Öyle ki,zaman zaman Hızır ile görüşüp ondan edeb dersini almıştır.

“İstikbale ait ihbarat-ı gaybiyesidir. Şu kısım ihbaratın çok enva'ı var. Birinci kısım, hususîdir. Bir kısım ehl-i keşif ve velayete mahsustur. Meselâ: Muhyiddin-i Arabî [4] Suresi'nde pekçok ihbarat-ı gaybiyeyi bulmuştur. İmam-ı Rabbanî, surelerin başındaki mukattaat-ı huruf ile çok muamelât-ı gaybiyenin işaretlerini ve ihbaratını görmüştür ve hâkeza...”[5]

Muhyiddin-i Arabi’nin kerâmetvâri sözü ki:” Sın – Şin’e girdiğinde benim kabrim ortaya çıkacaktır.” Böylece bu kerâmet Selim’in 15-Eylül-1516’da (-S- olan Selim’in baş harfinin,Şin olan yani Şam’ın baş harfi olan) Şam’a girib, Muhyiddin-i Arabi’nin terkedilmiş olan kabrini ortaya çıkarmakla zahir olmuş,gerçekleşmiştir.

Topkapı hazine dairesinde bulunan 33 satırlık bir kitabe H.880 (M.1475)’de yazılmış olup,Osmanlıların Mısır’a gireceği haber verilmektedir.

“Bir zaman kalbime geldi, niçin Muhyiddin-i Arabî gibi hârika zâtlar sahabelere yetişemiyorlar? Sonra namaz içinde [6] derken, şu kelimenin manası inkişaf etti. Tam mânâsıyla değil, fakat bir parça hakikati göründü. Kalben dedim: "Keşke birtek namaza bu kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene ibadetten daha iyiydi." Namazdan sonra anladım ki, o hatıra ve o hal, Sahâbelerin ibadetteki derecelerine yetişilmediğine bir irşaddır.”[7]

“Tevhidin bir bürhan-ı nâtıkı olan Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm risalet ve velayet cenahlarıyla, yani kendinden evvel bütün enbiyanın tevatürle icma'larını ve ondan sonraki bütün evliyanın ve asfiyanın icma'kârane tevatürlerini tazammun eden bir kuvvetle bütün hayatında bütün kuvvetiyle vahdaniyeti gösterip ilân etmiş. Ve Âlem-i İslâmiyet gibi geniş, parlak, nurani bir pencereyi, marifetullaha açmıştır. İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî, Muhyiddin-i Arabî, Abdülkadir-i Geylanî gibi milyonlar muhakkikîn-i asfiya ve sıddıkîn o pencereden bakıyorlar, başkalarına da gösteriyorlar. Acaba böyle bir pencereyi kapatacak bir perde var mı? Ve onu ittiham edip, bu pencereden bakmayanın aklı var mı? Haydi sen söyle!”[8]

O zat muhakkiklerden yani tahkik ve araştırma,hakikata nüfuz ehlindendir.

"Fütuhat-ı Mekkiye" sahibi Muhyiddin-i Arab (K.S.) ve "İnsan-ı Kâmil" denilen meşhur bir kitabın sahibi Seyyid Abdülkerim (K.S) gibi evliya-i meşhure; küre-i arzın tabakat-ı seb'asından ve Kaf Dağı arkasındaki Arz-ı Beyza'dan ve Fütuhat'ta Meşmeşiye dedikleri acaibden bahsediyorlar; "gördük" diyorlar. Acaba bunların dedikleri doğru mudur? Doğru ise; halbuki, bu yerlerin yerde yerleri yoktur. Hem Coğrafya ve fen onların bu dediklerini kabul edemiyor. Eğer doğru olmazsa, bunlar nasıl veli olabilirler? Böyle hilaf-ı vaki' ve hilaf-ı hak söyleyen nasıl ehl-i hakikat olabilir?

Elcevab: Onlar ehl-i hak ve hakikattırlar; hem ehl-i velayet ve şuhuddurlar. Gördüklerini doğru görmüşler, fakat ihatasız olan halet-i şuhudda ve rü'ya gibi rü'yetlerini tabirde verdikleri hükümlerinde hakları olmadığı için, kısmen yanlıştır. Rü'yadaki adam kendi rü'yasını tabir edemediği gibi, o kısım ehl-i keşf ve şuhud dahi rü'yetlerini o halde iken kendileri tabir edemezler. Onları tabir edecek, "asfiya" denilen veraset-i nübüvvet muhakkikleridir. Elbette o kısım ehl-i şuhud dahi, asfiya makamına çıktıkları zaman, Kitab ve Sünnet'in irşadıyla yanlışlarını anlarlar, tashih ederler; hem etmişler.

Şu hakikatı izah edecek şu hikâye-i temsiliyeyi dinle. Şöyle ki:

Bir zaman ehl-i kalb iki çoban varmış. Kendileri ağaç kâsesine süt sağıp yanlarına bıraktılar. Kaval tabir ettikleri düdüklerini, o süt kâsesi üzerine uzatmışlardı. Birisi "uykum geldi" deyip yatar. Uykuda bir zaman kalır. Ötekisi yatana dikkat eder, bakar ki; sinek gibi birşey, yatanın burnundan çıkıp, süt kâsesine bakıyor ve sonra kaval içine girer, öbür ucundan çıkar gider, bir geven altındaki deliğe girip kaybolur. Bir zaman sonra yine o şey döner, yine kavaldan geçer, yatanın burnuna girer; o da uyanır. Der ki: "Ey arkadaş! Acib bir rü'ya gördüm." O da der: "Allah hayır etsin, nedir?" Der ki: "Sütten bir deniz gördüm. Üstünde acib bir köprü uzanmış. O köprünün üstü kapalı, pencereli idi. Ben o köprüden geçtim. Bir meşelik gördüm ki, başları hep sivri. Onun altında bir mağara gördüm, içine girdim, altun dolu bir hazine gördüm. Acaba tabiri nedir?"

Uyanık arkadaşı dedi: "Gördüğün süt denizi, şu ağaç çanaktır. O köprü de, şu kavalımızdır. O başı sivri meşelik de şu gevendir. O mağara da, şu küçük deliktir. İşte kazmayı getir, sana hazineyi de göstereceğim." Kazmayı getirir. O gevenin altını kazdılar, ikisini de dünyada mes'ud edecek altunları buldular.

İşte yatan adamın gördüğü doğrudur, doğru görmüş, fakat rü'yada iken ihatasız olduğu için tabirde hakkı olmadığından, âlem-i maddî ile âlem-i manevîyi birbirinden farketmediğinden, hükmü kısmen yanlıştır ki, "Ben hakikî maddî bir deniz gördüm." der. Fakat uyanık adam, âlem-i misal ile âlem-i maddîyi farkettiği için tabirde hakkı vardır ki, dedi: "Gördüğün doğrudur, fakat hakikî deniz değil; belki şu süt kâsemiz senin hayaline deniz gibi olmuş, kaval da köprü gibi olmuş ve hakeza..." Demek oluyor ki; âlem-i maddî ile âlem-i ruhanîyi birbirinden farketmek lâzım gelir. Birbirine mezcedilse, hükümleri yanlış görünür. Meselâ: Senin dar bir odan var; fakat dört duvarını kapayacak dört büyük âyine konulmuş. Sen içine girdiğin vakit, o dar odayı bir meydan kadar geniş görürsün. Eğer desen "Odamı geniş bir meydan kadar görüyorum", doğru dersin. Eğer "Odam bir meydan kadar geniştir" diye hükmetsen, yanlış edersin. Çünki âlem-i misali, âlem-i hakikîye karıştırırsın.

İşte Küre-i Arz'ın tabakat-ı seb'asına dair bazı ehl-i keşfin, Kitab ve Sünnet'in mizanıyla tartmadan beyan ettiği tasvirat, yalnız coğrafya nokta-i nazarındaki maddî vaziyetten ibaret değildir. Meselâ, demişler: "Bir tabaka-i Arz, cinn ve ifritlerindir. Binler sene genişliği var." Halbuki bir-iki senede devredilen küremizde, o acib tabakalar yerleşemez. Fakat âlem-i mana ve âlem-i misalde ve âlem-i berzah ve ervahta, küremizi bir çamın çekirdeği hükmünde farzetsek, ondan temessül ve teşekkül eden misalî şeceresi, o çekirdeğe nisbeten koca bir çam ağacı kadar olduğundan, bir kısım ehl-i şuhud, seyr-i ruhanîlerinde, Arz'ın tabakalarından bazılarını âlem-i misalde pek çok geniş görüyorlar; binler sene bir mesafe tuttuklarını görüyorlar. Gördükleri doğrudur; fakat âlem-i misal, sureten âlem-i maddîye benzediği için, iki âlemi memzuç görüyorlar; öyle tabir ediyorlar. Âlem-i sahveye döndükleri vakit, mizansız olduğu için, meşhudatlarını aynen yazdıklarından hilaf-ı hakikat telakki ediliyor. Nasıl küçük bir âyinede büyük bir saray ile büyük bir bahçenin vücud-u misaliyeleri onda yerleşir. Öyle de âlem-i maddînin bir senelik mesafesinde, binler sene vüs'atinde vücud-u misalî ve hakaik-i maneviye yerleşir.

Hâtime: Şu mes'eleden anlaşılıyor ki: Derece-i şuhud, derece-i iman-ı bilgaybdan çok aşağıdır. Yani: Yalnız şuhuduna istinad eden bir kısım ehl-i velayetin ihatasız keşfiyatı, veraset-i nübüvvet ehli olan asfiya ve muhakkikînin şuhuda değil, Kur'ana ve vahye, gaybî fakat safi, ihatalı, doğru hakaik-i imaniyelerine dair ahkâmlarına yetişmez. Demek bütün ahval ve keşfiyatın ve ezvak ve müşahedatın mizanı: Kitab ve Sünnettir. Ve mehenkleri, Kitab ve Sünnetin desatir-i kudsiyeleri ve asfiya-i muhakkikînin kavanin-i hadsiyeleridir.”[9]

“Eğer dersen: "Muhakkikîn-i sofiye, "Kaf"a dair pek çok tasviratta bulunmuşlardır?" Buna cevaben derim: "Meşhur olan âlem-i misal, onların cevelangâhıdır. Biz elbisemizi çıkardığımız gibi, onlar da cesedlerini çıkarıp seyr-i ruhanî ile o ma'rezgâh-ı acaibe temaşa ediyorlar. "Kaf" ise; o âlemde onların tarif ettikleri gibi mütemessildir. Bir parça âyinede, semavat ve nücum temessül ettikleri gibi, bu âlem-i şehadette velev küçük şeyler de olsa -çekirdek gibi- âlem-i misalde tecessüm-ü maanînin tesiriyle bir büyük ağaç oluyor. Bu iki âlemin ahkâmları birbirine karıştırılmaz. Muhyiddin-i Arabî'nin mağz-ı kelâmına muttali olan bunu tasdik eder. Amma avamın yahut avam gibi adamların mabeynlerinde müştehir olan keyfiyeti ki: "Kaf" yere muhittir ve müteaddiddir.. her ikisinin ortasında beş yüz senedir.. ve zirvesi semanın ketfine mümastır.. ilâ âhiri hayalâtihim... Bunu, ne kıymette olduğunu bilmek istersen, git Üçüncü Mukaddeme'den fenerini yak; sonra gel, bu zulümata gir. Belki âb-ı hayat olan belâgatını göreceksin.”[10]

Hak gördüklerini halin etkisiyle ihata edemediklerinden aynıyla ifade etmişler,tevile ve izaha gitmemişlerdir.

İşte ve lillâhi'l-meselü'l-a'lâ, şu kâinatın Sani'-i Zülcelali, Vâcib-ül Vücud'dur. Yani: Onun vücudu zâtîdir, ezelîdir, ebedîdir, ademi mümteni'dir, zevali muhaldir ve tabakat-ı vücudun en rasihi, en esaslısı, en kuvvetlisi, en mükemmelidir. Sair tabakat-ı vücud, onun vücuduna nisbeten gayet zaîf bir gölge hükmündedir. Ve o derece vücud-u Vâcib rasih ve hakikatlı ve vücud-u mümkinat o derece hafif ve zaîftir ki; Muhyiddin-i Arabî gibi çok ehl-i tahkik, sair tabakat-ı vücudu, evham ve hayal derecesine indirmişler; lâ mevcude illâ Hû demişler. Yani: Vücud-u Vâcib'e nisbeten başka şeylere vücud denilmemeli; onlar, vücud ünvanına lâyık değillerdir diye hükmetmişler.”[11]

İmam-ı Rabbani onun için:” İbn-i Arabi "Vahdet-i Vücud"a kâil ama, bu, bir ölçüde, "Allah'tan başka varlık yok" mânâsına değil de, "Allah'tan başka varlıkların bizzat vücudları yok" manasına "Vahdet-i şuhud"u işmam eden bir vahdet-i vücud demektir.”

-Her asırda ve dönemde olduğu gibi,muhyiddin-i arabide kendi döneminde anlaşılamıyanlardandır.

“Muhyiddin-i Arabî, Fahreddin-i Râzî'ye mektubunda demiş: "Allah'ı bilmek, varlığını bilmenin gayrıdır." Bu ne demektir, maksad nedir? soruyor.

Evvelâ: Ona okuduğun Yirmiikinci Söz'ün Mukaddemesinde, tevhid-i hakikî ile tevhid-i zahirînin farkındaki misal ve temsil, maksada işaret eder. Otuzikinci Söz'ün İkinci ve Üçüncü Mevkıfları ve Makasıdları, o maksadı izah eder.

Ve sâniyen: Usûl-üd Din imamları ve ülema-i İlm-i Kelâm'ın akaide dair ve vücud-u Vâcib-ül Vücud ve tevhid-i İlahîye dair beyanatları, Muhyiddin-i Arabî'nin nazarında kâfi gelmediği için, İlm-i Kelâm'ın imamlarından Fahreddin-i Râzî'ye öyle demiş.

Evet İlm-i Kelâm vasıtasıyla kazanılan marifet-i İlahiye, marifet-i kâmile ve huzur-u tam vermiyor. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın tarzında olduğu vakit, hem marifet-i tâmmeyi verir, hem huzur-u etemmi kazandırır ki; inşâallah Risale-i Nur'un bütün eczaları, o Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın cadde-i nuranîsinde birer elektrik lâmbası hizmetini görüyorlar.

Hem Muhyiddin-i Arabî'nin nazarına, Fahreddin-i Râzî'nin İlm-i Kelâm vasıtasıyla aldığı marifetullah ne kadar noksan görülüyor; öyle de; tasavvuf mesleğiyle alınan marifet dahi, Kur'an-ı Hakîm'den doğrudan doğruya veraset-i nübüvvet sırrıyla alınan marifete nisbeten o kadar noksandır. Çünki Muhyiddin-i Arabî mesleği, huzur-u daimî kazanmak için Lâ mevcude illâ Hû deyip, kâinatın vücudunu inkâr edecek bir tarza kadar gelmiş. Ve sairleri ise, yine huzur-u daimîyi kazanmak için Lâ meşhûde illâ Hû deyip, kâinatı nisyan-ı mutlak altına almak gibi acib bir tarza girmişler. Kur'an-ı Hakîm'den alınan marifet ise, huzur-u daimîyi vermekle beraber, ne kâinatı mahkûm-u adem eder, ne de nisyan-ı mutlakta hapseder. Belki başıbozukluktan çıkarıp, Cenab-ı Hak namına istihdam eder. Herşey mir'at-ı marifet olur. Sa'dî-i Şirazî'nin dediği gibi:

[12]Herşeyde Cenab-ı Hakk'ın marifetine bir pencere açar.

Hem iman yalnız ilim ile değil, imanda çok letaifin hisseleri var. Nasılki bir yemek mideye girse, o yemek muhtelif a'saba, muhtelif bir surette inkısam edip tevzi olunuyor. İlim ile gelen mesail-i imaniye dahi, akıl midesine girdikten sonra, derecata göre ruh, kalb, sırr, nefis ve hâkeza letaif kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa, noksandır. İşte Muhyiddin-i Arabî, Fahreddin-i Râzî'ye bu noktayı ihtar ediyor.”[13]

“Vahdet-ül vücuda dair bir parça izahat istiyorsunuz. Bu mes'eleye dair Otuzbirinci Mektub'un bir Lem'asında, Hazret-i Muhyiddin'in bu mes'eledeki fikrine karşı gayet kuvvetli ve izahlı bir cevab vardır. Şimdilik bu kadar deriz ki:

Bu mes'ele-i vahdet-ül vücudu şimdiki insanlara telkin etmek, ciddî zarar verir. Nasılki teşbihat ve temsiller, havassın elinden avamın eline ve ilmin elinden cehlin eline girse, hakikat telakki edilir.Öyle de vahdet-ül vücud mes'elesi gibi hakaik-i ulviye, ehl-i gaflet ve esbab içine dalan avamlara girse, tabiat telakki edilir ve üç mühim zarar verir:

Birincisi: Vahdet-ül vücudun meşrebi, Cenab-ı Hak hesabına kâinatı âdeta inkâr etmek iken, avama girdikçe, gafil avamlara, hususan maddiyyun fikirleriyle âlûde olan fikirlere girdikçe, kâinat ve maddiyat hesabına uluhiyeti inkâr yoluna gider.

İkincisi: Vahdet-ül vücud meşrebi, masiva-yı İlahînin rububiyetini o derece şiddetle reddeder ki, masivayı inkâr ve ikiliği ref'ediyor. Değil nüfus-u emmarenin, belki herbir şeyin müstakil vücudunu görmemek iken, bu zamanda fikr-i tabiatın istilâsıyla ve gurur ve enaniyetin nefs-i emmareyi şişirmesiyle ve âhireti ve Hâlıkı bir derece unutmak cihetiyle bazı nüfus-u emmare küçük birer firavun, âdeta nefsini mabud ittihaz etmek istidadında bulunan insanlara vahdet-ül vücudu telkin etmek, nefs-i emmareyi "el'iyazü billah" öyle şımartır ki, ele avuca sığmaz.

Üçüncüsü: Tegayyür, tebeddül, tecezzi, tahayyüzden mukaddes, münezzeh, müberra, muallâ olan Zât-ı Zülcelal'in vücub-u vücuduna ve tekaddüs ve tenezzühüne muvafık düşmeyen tasavvurata sebebiyet verir ve telkinat-ı bâtılaya medar olur. Evet vahdet-ül vücuddan bahseden; fikren seradan süreyyaya çıkarak, kâinatı arkasında bırakıp nazarını Arş-ı A'lâ'ya diken, istiğrakî bir surette kâinatı madum sayıp herşeyi doğrudan doğruya kuvvet-i iman ile Vâhid-i Ehad'dan görebilir. Yoksa kâinatın arkasında durup kâinata bakan ve önünde esbabı gören ve ferşten nazar eden, elbette esbab içinde boğulup, tabiat bataklığına düşmek ihtimali var. Fikren Arş'a çıkan, Celaleddin-i Rumî gibi diyebilir: "Kulağını aç! Herkesten işittiğin sözleri, fıtrî fonoğraflar gibi Cenab-ı Hak'tan işitebilirsin." Yoksa, Celaleddin gibi bu derece yükseğe çıkamayan ve Ferş'ten Arş'a kadar mevcudatı âyine şeklinde görmeyen adama, "Kulak ver, herkesten Kelâmullah'ı işitirsin" desen, manen Arş'tan Ferş'e sukut eder gibi, hilaf-ı hakikat tasavvurat-ı bâtılaya giriftar olur!..”[14]

Vahdet-ül Vücudun kabul edilebilir bir meslek olabilmesi için,mensublarının hep Muhyiddin-i Arabi gibi olması gerekir.Oda olamıyacağına göre,bu yol umumi ve de sağlıklı bir yol değildir.

“Mustafa Sabri ile Musa Bekuf'un efkârlarını müvazene etmek için vaktim müsaid değildir. Yalnız bu kadar derim ki: "Birisi ifrat etmiş, diğeri tefrit ediyor." Mustafa Sabri gerçi müdafaatında Musa Bekuf'e nisbeten haklıdır, fakat Muhyiddin gibi ulûm-u İslâmiyenin bir mu'cizesi bulunan bir zâtı tezyifte haksızdır. Evet Muhyiddin, kendisi hâdî ve makbuldür. Fakat her kitabında mühdî ve mürşid olamıyor. Hakaikte çok zaman mizansız gittiğinden, kavaid-i Ehl-i Sünnete muhalefet ediyor. Ve bazı kelâmları, zahiri dalalet ifade ediyor fakat kendisi dalaletten müberrâdır. Bazan kelâm küfür görünür, fakat sahibi kâfir olamaz. Mustafa Sabri bu noktaları nazara almamış. Kavaid-i Ehl-i Sünnete taassub cihetiyle bazı noktalarda tefrit etmiş. Musa Bekuf ise, ziyade teceddüde taraftar ve asrîliğe mümaşatkâr efkârıyla çok yanlış gidiyor. Bazı hakaik-i İslâmiyeyi yanlış teviller ile tahrif ediyor. Ebu-l Alâ-i Maarrî gibi merdud bir adamı, muhakkikînlerin fevkinde tuttuğundan ve kendi efkârına uygun gelen Muhyiddin'in Ehl-i Sünnete muhalefet eden mes'elelerine ziyade tarafdarlığından, ziyade ifrat ediyor.

yani: "Bizden olmayan ve makamımızı bilmeyen, kitablarımızı okumasın, zarar görür." Evet bu

zamanda Muhyiddin'in kitabları, hususan vahdet-ül vücuda dair mes'elelerini okumak, zararlıdır."[15]

"SENİN İKİNCİ SUALİNİN HÜLÂSASI: Muhyiddin-i Arabî demiş: "Rûhun mahlûkıyeti, inkişâfından ibarettir." O sual ile, benim gibi zayıf bir bîçâreyi, Muhyiddin-i Arabî gibi müthiş bir hârika-i hakikat, bir dâhiye-i ilm-i esrâra karşı mübârezeye mecbur ediyorsun. Fakat madem nusûs-u Kur'ân'a istinâden bahse girişeceğim; ben sinek dahi olsam o kartaldan daha yüksek uçabilirim.

Kardeşim, bil ki: Hazret-i Muhyiddin aldatmaz, fakat aldanır. Hâdîdir, fakat her kitabında mühdî olamıyor. Gördüğü doğrudur, fakat hakikat değildir. Yirmi Dokuzuncu Sözde, ruh bahsinde, medâr-ı sualiniz olan o hakikat izah edilmiştir.

Evet, ruh, mâhiyeti itibarıyla bir kanun-u emrîdir. Fakat vücud-u hâricî giydirilmiş bir nâmus-u zîhayattır ve vücud-u hâricî sahibi bir kanundur. Hazret-i Muhyiddin, yalnız mâhiyeti noktasında düşünmüştür. Vahdetü'l-vücud meşrebince, eşyanın vücudunu hayal görüyor. O zât, hârika keşfiyâtıyla ve müşâhedâtıyla ve mühim bir meşreb sahibi ve müstakil bir meslek ihtiyar ettiğinden, bilmecburiye, zayıf te'vilâtla, tekellüflü bir surette, bazı âyâtı meşrebine, meşhûdâtına tatbik ediyor, âyâtın sarâhatini incitiyor. Sâir risalelerde cadde-i müstakîme-i Kur'âniye ve minhâc-ı kavîm-i Ehl-i Sünnet beyan edilmiştir. O zât-ı kudsînin kendine mahsus bir makamı var; hem makbûlîndendir. Fakat mîzansız keşfiyâtında hudutları çiğnemiş ve cumhûr-u muhakkıkîne çok meselelerde muhâlefet etmiş.

İşte, bu sır içindir ki, o kadar yüksek ve hârika bir kutup, bir ferîd-i devrân olduğu halde, kendine mahsus tarikatı gayet kısacık, Sadreddin-i Konevîye münhasır kalıyor gibidir ve âsârından istikametkârâne istifade nâdir oluyor. Hattâ çok muhakkıkîn-i asfiyâ, o kıymettar âsârını mütalâa etmeye revaç göstermiyorlar; hattâ bazıları men ediyorlar.

Hazret-i Muhyiddin'in meşrebiyle ehl-i tahkikin meşrebinin mâbeynindeki esaslı fark ve onların me'hazlarını göstermek, çok uzun tetkikata ve çok yüksek ve geniş nazarlara muhtaçtır. Evet, fark o kadar dakîk ve derin ve me'haz o kadar yüksek ve geniştir ki, Hazret-i Muhyiddin hatâsından muâheze edilmemiş, makbul olarak kalmış. Yoksa, eğer ilmen, fikren ve keşfen o fark o me'haz görünseydi, onun için gayet büyük bir sukut ve ağır bir hatâ olurdu. Madem fark o kadar derindir; bir temsil ile o farkı ve o me'hazları, Hazret-i Muhyiddin'in o meselede yanlışını göstermeye muhtasaran çalışacağız. Şöyle ki:

Meselâ, bir aynada güneş görünüyor. Şu ayna, güneşin hem zarfı, hem mevsûfudur. Yani, güneş bir cihette onun içinde bulunur ve bir cihette aynayı ziynetlendirip parlak bir boyası, bir sıfatı olur. Eğer o ayna, fotoğraf aynası ise, güneşin misâlini sâbit bir surette kâğıda alıyor. Şu halde, aynada görünen güneş, fotoğrafın resim kâğıdındaki görünen mâhiyeti, hem aynayı süslendirip sıfatı hükmüne geçtiği cihette, hakikî güneşin gayrıdır. Güneş değil, belki güneşin cilvesi başka bir vücuda girmesidir. Ayna içinde görünen güneşin vücudu ise, hâriçteki görünen güneşin ayn-ı vücudu değilse de, ona irtibâtı ve ona işâret ettiği için, onun ayn-ı vücudu zannedilmiş.

İşte bu temsile binâen, "Aynada hakikî güneşten başka birşey yoktur" denilmek ve aynayı zarf

ve içindeki güneşin vücud-u hâricîsi murad olmak cihetiyle denilebilir. Fakat aynanın sıfatı hükmüne geçmiş münbasit aksi ve fotoğraf kâğıdına intikal eden resim cihetiyle güneştir denilse, hatâdır; "Güneşten başka içinde birşey yoktur" demek yanlıştır. Çünkü, aynanın parlak yüzündeki akis ve arkasında teşekkül eden resim var. Bunların da ayrı ayrı birer vücudu var. Çendan o vücudlar güneşin cilvesindendir; fakat güneş değiller. İnsanın zihni, hayâli, bu ayna misâline benzer. Şöyle ki:

İnsanın âyine-i fikrindeki mâlûmâtın dahi iki veçhi var: Bir vecihle ilimdir, bir vecihle mâlûmdur. Eğer zihni o mâlûma zarf saysak, o vakit o mâlûm mevcud, zihnî bir mâlûm olur; vücudu ayrı birşeydir. Eğer zihni o şeyin husûlüyle mevsuf saysak, zihne sıfat olur; o şey o vakit ilim olur, bir vücud-u hâricîsi vardır. O mâlûmun vücud ve cevheri dahi olsa, bununki arazî bir vücud-u hârîcisi olur.

İşte bu iki temsile göre, kâinat bir aynadır. Her mevcudâtın mâhiyeti dahi birer aynadır. Kudret-i Ezeliye ile îcâd-ı İlâhîye mâruzdurlar. Herbir mevcud, bir cihetle Şems-i Ezelînin bir isminin bir nevi aynası olup bir nakşını gösterir. Hazret-i Muhyiddin meşrebinde olanlar, yalnız aynalık ve zarfiyet cihetinde ve aynadaki vücud-u misâli, nefiy noktasında ve akis, ayn-ı mün'akis olmak üzere keşfedip, başka mertebeyi düşünmeyerek, "Lâ mevcûde illâ Hû" diyerek, yanlış etmişler. "Hakàiku'l-eşyâi sâbitetün" kaide-i esâsiyeyi inkâr etmek derecesine düşmüşler.

Amma ehl-i hakikat ise, verâset-i Nübüvvet sırrıyla ve Kur'ân'ın kat'î ifâdâtıyla görmüşler ki, âyine-i mevcudatta kudret ve irâde-i İlâhiye ile vücud bulan nakışlar Onun eserleridir. "Heme ez ost" Yani herşey Ondandır. O îcad eder." tur; "Heme ost" Herşey O değil ki; "Lâ mevcûde illâ Hû" denilsin." değil. Eşyanın bir vücudu vardır ve o vücud bir derece sâbittir. Çendan o vücud, vücud-u Vâcibe nisbeten vehmî ve hayâlî hükmünde zayıftır; fakat Kadîr-i Ezelînin îcad ve irâde ve kudretiyle vardır.

Nasıl ki, temsilde, ayna içindeki güneşin hakikî vücud-u hâricîsinden başka bir vücud-u misâlîsi var.

Ve aynayı ziynetli boyalayan münbasit aksinin dahi arazî ve ayrı bir vücud-u hâricîsi var. Ve aynanın arkasındaki fotoğrafın resim kâğıdına intikâş eden suret-i şemsiyenin dahi ayrı ve arazî bir vücud-u hâricîsi vardır, hem bir derece sâbit bir vücuddur. Öyle de, kâinat aynasında ve mâhiyât-ı eşya aynalarında esmâ-i kudsiye-i İlâhiyenin irade ve ihtiyar ve kudret ile hâsıl olan cilveleriyle tezâhür eden nukûş-u masnûâtın, Vücud-u Vâcibden ayrı, hâdis bir vücudu var. Hem o vücuda Kudret-i Ezeliye ile sebat verilmiş. Fakat eğer irtibat kesilse, bütün eşya birden fenâya gider. Bekâ-i vücud için her an, herşey, Hâlikının ibkàsına muhtaçtır. Çendan "hakâiku'l-eşyâi sâbitetün"dür; fakat Onun ispat ve tesbitiyle sâbittir.

İşte, Hazret-i Muhyiddin, "Ruh mahlûk değil; âlem-i emirden ve sıfat-ı irâdeden gelmiş bir hakikattir" demesi, çok nusûsun zâhirine muhâlif olduğu gibi; mezkûr tahkikata binâen iltibâs etmiş, aldanmış, zayıf vücudları görmemiş.

Esmâ-i İlâhiyeden Hallâk, Rezzak gibi isimlerin mazharları vehmî ve hayâlî şeyler olamaz. Madem o esmâ hakikatlidirler. Elbette mazharlarının da hakikat-i hâriciyeleri vardır.

SUAL: Muhyiddin-i Arab, vahdetü'l-vücud meselesini en yüksek bir mertebe telâkki ettiği gibi, ehl-i aşk bir kısım evliyâ-i azîme dahi ona ittibâ etmişler. Bu meslek en yüksek mertebe olmadığını, hem hakikî olmadığını, belki bir derecede ehl-i sekir ve istiğrâkın ve ashâb-ı şevk ve aşkın meşrebi olduğunu söylüyorsun. Öyle ise, muhtasaran sırr-ı verâset-i Nübüvvetle ve Kur'ân'ın sarâhatiyle gösterilen Tevhîdin yüksek mertebesi hangisidir? Göster.

Elcevap: Benim gibi hiç ender hiç, âciz bir bîçârenin kısa fikriyle bu yüksek mertebeleri muhâkeme etmek, yüz derece haddimin fevkindedir. Yalnız, Kur'ân-ı Hakîmin feyzinden gelen gayet muhtasar bir iki nükteyi söyleyeceğim; belki bu meselede faydası olacak.

BİRİNCİ NÜKTE: Vahdetü'l-vücudun meşrebine ve saplanmasına çok esbab var. Onlardan bir ikisi kısaca beyan edilecek.

Birinci sebep: Mertebe-i Rubûbiyetin hallâkıyetini âzamî derecede zihinlerine sığıştıramadıklarından ve sırr-ı Ehadiyet ile herşeyi bizzat kabza-i Rubûbiyetinde tuttuğunu ve herşey kudret ve ihtiyar ve irâdesiyle vücud bulduğunu kalblerine tam yerleştiremediklerinden, "Herşey Odur" veyahut "yoktur" veya "hayaldir" veya "tezâhüriyetidir" veya "cilveleridir" demeye kendilerini mecbur bilmişler.

İkinci sebep: Firâkı hiç istemeyen ve firaktan şiddetle kaçan ve ayrılıktan titreyen ve bu'diyetten Cehennem gibi korkan ve zevâlden gayet derece nefret eden ve visâli, rûhu ve canı gibi seven ve kurbiyeti Cennet gibi hadsiz bir iştiyakla arzulayan aşk sıfatı, herşeydeki akrebiyet-i İlâhiyenin bir cilvesine yapışmakla, firak ve bu'diyeti hiçe sayıp, likâ ve visâli dâimî zannederek "Lâ mevcude illâ Hû" diye, aşkın sekriyle ve o şevk-i bekà ve likà ve visâlin muktezâsıyla, gayet zevkli bir meşreb-i hâli vahdetü'l-vücudda bulunduğunu tasavvur ederek, müthiş firaklardan kurtulmak için, o vahdetü'l-vücud meselesini melce' ittihâz etmişler.

Demek birinci sebebin menşei, aklın gayet geniş ve gayet yüksek olan bazı hakàik-ı îmâniyeye yetişmediğinden ve ihâta edemediğinden ve aklın îmân noktasında tamamıyla inkişâf etmediğindendir. İkinci sebebin menşei, kalbin aşk noktasında fevkalâde inkişâfından ve hârikulâde inbisâtından ve genişliğinden ileri gelmiştir.

Amma sarâhat-i Kur'âniye ile verâset-i Nübüvvetin evliyâ-i azîmesi ve ehl-i sahv olan asfiyânın gördükleri mertebe-i uzmâ-yı Tevhid ise, hem çok yüksektir, hem rubûbiyet ve hallâkıyet-i İlâhiyenin mertebe-i uzmâsını, hem bütün esmâ-i İlâhiyenin hakikî olduklarını ifade ediyor. Ve esâsâtı muhâfaza edip, ahkâm-ı Rubûbiyetin muvâzenesini bozmuyor. Çünkü derler ki:

Cenâb-ı Hakkın ehadiyet-i zâtiyesiyle ve mekândan münezzehiyetiyle beraber, herşey bütün şuûnâtıyla, doğrudan doğruya ilmiyle ihâta ve teşhis edilmiş ve irâdesiyle tercih ve tahsis edilmiş ve kudretiyle ispat ve îcâd edilmiştir. Bütün kâinatı birtek mevcud gibi îcâd ve tedbir ediyor. Bir çiçeği kolaylıkla halk ettiği gibi, koca baharı dahi o suhûletle halk eder. Birşey birşeye mâni olmaz. Teveccühünde tecezzî yoktur. Aynı anda, her yerde, kudret ve ilmiyle tasarruf noktasında bulunuyor. Tasarrufunda tevzi ve inkısam yoktur. On Altıncı Söz ve Otuz İkinci Sözün İkinci Mevkıfının İkinci Maksadında bu sır tamamıyla izah ve ispat edilmiştir.

"Lâ müşâhhate fi't-temsîl" kaidesiyle temsildeki kusura bakılmadığından, gayet kusurlu bir temsil

söyleyeceğim-tâ iki meşrebin bir derece farkı anlaşılsın.

Meselâ, hârika ve emsalsiz, gayet büyük ve gayet ziynetli, şark ve garba bir anda uçacak ve şimalden cenuba ulaşan kanatlarını kapayıp açacak, yüz binler nakışlarla tezyin edilmiş ve kanadının herbir tüyünde gayet dâhiyâne san'atlar derc edilmiş bir tavus kuşu farz ediyoruz. Şimdi seyirci iki adam var. Akıl ve kalb kanatlarıyla bu kuşun yüksek mertebelerine ve hârika ziynetlerine uçmak istiyorlar.

Birisi, bu tavus kuşunun vaziyetine ve heykeline ve hârikulâde herbir tüyündeki kudret nakışlarına bakar ve gayet aşk ve şevk ile sever. Dakik tefekkürü kısmen bırakır ve aşka yapışır. Fakat görür ki, hergün o sevimli nakışlar tahavvül ve tebeddül eder. Sevdiği ve perestiş ettiği o mahbublar kaybolur, zeval buluyor. O adam kendine tesellî vermek ve aklına sığıştıramadığı vahdet-i hakikî ile rubûbiyet-i mutlaka ve ehadiyet-i zâtî ile hallâkıyet-i külliyeye mâlik bir nakkâşın bir nakş-ı san'atıdır demek lâzım gelirken, o itikad yerine, "Bu tavus kuşundaki ruh o kadar âlîdir ki, onun sânii onun içindedir veya o olmuş. Hem o ruh, vücuduyla müttehid, vücudu ise sûret-i zâhiriye ile mümteziç olduğundan, o rûhun kemâli ve o vücudun yüksekliği, bu cilveleri böyle gösterir, her dakika başka bir nakşı ve ayrı bir hüsnü izhâr eder. Hakikî ihtiyar ile bir îcad değil, belki bir cilvedir, bir tezâhürdür" der.

Diğer adam der ki: "Bu mîzanlı ve nizamlı, gayet san'atkârâne nakışlar, kat'î bir surette, bir irâde ve ihtiyar ve kasd ve meşîeti iktizâ eder. İrâdesiz bir cilve, ihtiyarsız bir tezâhür olamaz. Evet, tavusun mâhiyeti güzel ve yüksektir; fâili ile hiçbir cihette ittihâd edemez. Rûhu güzel ve âlîdir, fakat mûcid ve mutasarrıf değil, belki ancak mazhar ve medardır. Çünkü herbir tüyünde, bilbedâhe, nihâyetsiz bir hikmetle bir san'at ve nihâyetsiz bir kudretle bir nakş-ı ziynet görünüyor. Bu ise irâdesiz, ihtiyarsız olamaz. Bu kemâl-i kudret içinde kemâl-i hikmeti ve kemâl-i ihtiyar içinde kemâl-i rubûbiyeti ve merhameti gösteren san'atlar, cilve milve işi değil. Bu yaldızlı defteri yazan kâtip onun içinde olamaz, onunla ittihâd edemez. Belki, yalnız o defter, o kâtibin yazı kaleminin ucuyla temâsı var. Öyle ise, o kâinat denilen misâlî tavusun hârikulâde ziynetleri, o tavus Hâlikının yaldızlı bir mektubudur."

İşte şimdi o kâinat tavusuna bak, o mektubu oku, Kâtibine "Mâşâallah, Tebârekâllah, Sübhânallah" de. Mektubu kâtip zanneden veya kâtibi mektup içinde tahayyül eden veya mektubu hayal tevehhüm eden, elbette aşk perdesinde aklını saklamış, hakikatin hakikî suretini görmemiş.

Vahdetü'l-vücudun meşrebine sebebiyet veren aşkın envaından en mühim ciheti, aşk-ı dünyadır. Mecâzî olan aşk-ı dünya, aşk-ı hakikîye inkılâb ettiği zaman, vahdetü'l-vücuda inkılâb eder.

Nasıl ki insandan şahsî bir mahbûbu muhabbet-i mecâzî ile seven, sonra zevâl ve fenâsını kalbine yerleştiremeyen bir âşık, mahbûbuna aşk-ı hakikî ile bir bekà kazandırmak için "Mâbud ve Mahbûb-u Hakikînin bir âyine-i cemâlidir" diye kendini tesellî eder, bir hakikate yapışır. Öyle de, koca dünyayı ve kâinatı hey'et-i mecmuasıyla mahbub ittihâz eden, sonra o muhabbet-i acîbe dâimî zevâl ve firak kamçılarıyla muhabbet-i hakikîye inkılâb ettiği vakit, o çok büyük mahbubunu zevâl ve firaktan kurtarmak için vahdetü'l-vücud meşrebine ilticâ eder. Eğer gayet yüksek ve kuvvetli îmân sahibi ise, Muhyiddin-i Arabın emsâli gibi zâtlara zevkli, nûrânî, makbul

bir mertebe olur. Yoksa, vartalara, maddiyâta girmek, esbapta boğulmak ihtimâli var. Vahdetü'ş-şuhud ise, o zararsızdır, ehl-i sahvın da yüksek bir meşrebidir."[16]

Nitekim Muhyiddin-i Arabî,

[17] hadîs-i şerifinin beyanında: "Mahlukatı yarattım ki, bana bir âyine olsun ve o âyinede cemalimi göreyim." demiştir."[18]

"Selef-i Sâlihîn'in bıraktığı kudsî tefsirler iki kısımdır: Bir kısmı, ahkâma dair tefsirlerdir. Diğer bir kısmı da, âyât-ı Kur'aniyenin hikmetlerini ve iman hakikatlarını tefsir ve izah ederler. Selef-i Sâlihîn'in bu türlü tefsirleri çoktur. Hususan Gavs-ı A'zam Şah-ı Geylanî, İmam-ı Gazalî, Muhyiddin-i Arabî, İmam-ı Rabbanî gibi zevat-ı kiramın eserleri, bu kısım tefsirlerdir. Bilhassa Mevlâna Celaleddin-i Rumî Hazretlerinin Mesnevî-i Şerif'i de bu tarz bir nevi manevî tefsirdir. İşte Risale-i Nur, bu tarz tefsirlerin en yükseği, en mümtazı ve en müstesnasıdır. İşte madem bu tarz tefsirler mütedavildir, kimse ilişmiyor, Risale-i Nur'a da ilişmemek lâzımdır. İlişenler, Kur'ana ve ecdada düşmanlıklarından ilişirler."[19]

"Necmeddin-i Kübra ve Muhyiddin-i Arabî (R.A.) gibi pek çok ehl-i velayet, mana-yı zahirîden başka bâtınî ve işarî manalar ile ekser âyâtı tefsir etmişler; hattâ tefsirlerinde Musa (A.S.) ve Firavun'dan murad, kalb ve nefistir dedikleri halde ümmet onlara ilişmemiş; büyük ülemadan çokları onları tasdik etmişler."[20]

-İbni Arabi her dönemde insanları kendisiyle meşgul etmiş bir mutasavvıftır. Gaybi sırlarla da uğraşan[21] Muhyiddin-i Arabi O tefsirinde tasavvufi tevile yönelir.Hz.Cüneyd,SadreddinKonevi,Kaşani,Kayseri,Cami,Bursevi gibi.İbni Arabi;Yağmurun yağıb,suların kendi genişliklerini bulmasını,yağmuru ilme ve genişliği kişinin onu almasına,cehennemdeki azabın aslında tatmak olup,onların cehennemde cennettekiler gibi olmasa da lezzet alacaklarını,ad kavmine gönderilen rüzgar yani rih ifadesinin rahatlamak olup,onlar kalbi kasavetlerden kurulmş olmaktadırlar.Mal ise kendisine meyledeilen anlamına imale kökünden türemiş olduğunu ifade eder.

Bursevi de Kur'andaki musa ile fir'avunun,insandaki kalb ile nefis anlamında olduğunu ifade eder.

Vahdeti vücud da önemli yer tutar yani Allahın dışındaki varlıklara hakiki bir varlık manasını vermeyib,zatın bir olduğunu,onun dışındakilerin ise sıfatların çoklukla bir yansıması olarak değerlendirir.

"Saadet asrının güneşinden istifade edip insanları aydınlatan,yıldız misal [22] kemalatta zirvede olup[23] makbul insanlardandır.

"Muhyiddin-i Arabî hazretlerinin makbulînden olduğu halde, hatasının ve her kitabında mühdî olamamasının esbabı, o kadar amîk bir şekilde ve o derece ince bir tarzda izah buyuruluyor ki, bu âlî dersinizi sair kardeşlerimle beraber okudum. Dedim: "Aziz kardeşlerim, bu âlî dersten istifade ediyor, mühim bir şey anlıyorum, fakat zübde edemiyorum, zihnimde toparlayamıyorum, siz ne dersiniz?"[24]

“Muhyiddin-i Arabî Hazretlerinin meşrebini izah edip, noksaniyetini beyan eden nurlu beyanatınızdan çok istifade ettim. O mes'eleye ait evvelki dersinizden anlayamadığım cümleler ve karanlık noktalar, bu defa başka bir tarza çevrilerek karşıma çıktığını hissettim. Ve güzel yüzlü hakikatlarını görmeye başladım. Elhak çok tefeyyüz ettim. Kardeşim Re'fet Bey'le beraber okuduk. Üstadımıza minnetdarane teşekkürler ettik. Cenab-ı Hak, size lâyık olduğunuz ecr-i kesîri ihsan etsin. Âmîn.(Ahmed Hüsrev)”[25]

Muhiddini Arabi (k.s.) der ki: "Hareket hubbiyedir".Bir muhabbet ve sevginin neticesi ve devamıdır.

İbni Arabi “Tecellide tekrar yoktur”her şeye bir kere tecelli eder,onda vahdet görülür.

*Seyyid Şerif Cürcanî hazretleri ise, Tarifat adlı eserinde, bir şeyin ilâhî ilimde teşekkül eden hâline “mahiyet,” yaratılarak haricî vücut giymiş hâline de “hakikat” demektedir. Buna göre, “ayan-ı sabite” eşyanın mahiyetleridir.

Hatibî, vahidiyet ve ehadiyet kavramlarını şu şekilde açıklar: “Ehadiyet zâtın birliğidir, Vahidiyet ise sıfatta ortaklığı red içindir.”

*İbni Arabi ve Cili-ye göre:” Tecelli bu latife üzerine olur. Hak kendinden başkasına tecelli etmez.

Ancak biz bu ilahi latifeyi kuldan bedel olması itibariyle abd olarak isimlendiririz. Aksi taktirde ne rab,ne de kul olurdu. Zira merbub’un yok olmasıyla rab da yok olurdu. Tek olan Allah’dan başka hiç bir şey yoktur.”

Mesela Hak kulda “hayat” sıfatıyla tecelli ederse, kul bütün alemin hayatı olur ve cisimsel ve ruhi bütün varlıklarda kendi nüfuzunu görür. İsa (as.) bu sınıfa dahildir. Hak kulda kelam sıfatı ile tecelli ederse bütün mevcudat kulun kelimeleri olur. Bütün zati hakikatler ona açılır ve cihetsiz ve organsız olarak sözü işitir. Hitabı işitmesi, izniyle değil, külliyetiyledir. “Sen benim habibimsin; sen benim mahbubumsun; sen benim gayemsin; sen benim kullardaki vechimsin... Şuhudumla bana yaklaş; ben

varlığımla sana yakınlaştım.”

İbn Arabi’de olduğu gibi Cili’nin görüşüne göre de, İnsan-ı Kamil varlığın başlangıcından ebediyete kadar tektir. Ancak suretler itibariyle çoktur ve her zamanda o zamanın sahibi suretinde zuhur eder ve onun ismiyle isimlendirilir. Ancak gerçek ismi, Muhammed; künyesi Ebu’l-Kasım, özelliği ise,Abdullahdır. İbn Arabi’nin açıkladığına göre bununla murad, hakikat-i Muhammediyyedir.”

*”İlmi sarf kaidesince;”Masdarların ilmi vücutları vardır,fakat harici vücutları yoktur.Hasıl-ı bil masdarların ise,vücud-u arazileri vardır,ancak vücud-i cevherileri yoktur.”Tabiat”,”Min haysü hüve”yani madde ile mezcolmaması,yani ilmi bir vücuda sahib bulunması cihetiyle

“Masdar”dır.Tabiat madde ile memzuciyeti itibariyle düşünülse,o zaman sanat,nakış,ahkam,şeriat-ı fıtriye,perde-i izzet,fıtrat,kanun ve mistar olarak tezahür eder ki;bunlar da “hasıl- bil masdardır.Hasıl-ı bilmasdarın ise “arazi”bir vücud-i haricisi vardır,”cevheri”bir vücud-i haricisi yoktur.”[26]

Ehli tasavvufa göre –Şeyhi ekber-olan Muhyiddin-i Arabi,İbni Teymiyelere göre ise-Şeyhi ekfer-dir,en büyük kafir.

Harikalıkları ve sırları olan bir zattır.

*Kabre konulduğunda münker ve nekir melekleriyle arasındaki konuşmaya şahid olan keşfel kubur bir zat şunu nakleder: “Rabbin kim?” sorusuna Muhyiddin şu cevabı verir:
"Biz bizle beraberken bizi bize sordular. Biz bizden hiç ayrıldık mı ki bizi bize sorarlar? Biz, bizden başka mıyız ki bizi bize sorarlar?"
Melekler, kaydı nasıl tutacaklarını şaşarak Allah katına başvurduklarında Cenab-ı Hak şöyle nida eder:
"Muhyiddin kulumu dünyada kimse anlamadı. Ölünce de melekler anlamadı. Onu bana bırakın. Ben anladım. Cevap tamamdır".

* Şeceret-ün-Nu'mâniyye fî Devlet-il-Osmâniyye isimli eserinde; "Sin, Şın'a gelince, Muhyiddîn'in kabri meydana çıkar." buyurdu. Muhyiddîn-i Arabî hazretleri, Şam'da, kalbi para sevgisiyle dolu bir grup kimseye; "Sizin taptığınız, benim ayağımın altındadır." dedi. Orada bulunanlar bu sözü anlayamadılar. 1240 (H.638) Rabî'ul-âhir ayının 28. Cumâ günü, yetmiş sekiz yaşında iken Şam'da fânî dünyâdan âhirete irtihâl etti. Sâlihiyye'de defnolundu. Şam halkı, onun büyüklüğünü anlayamadıkları için kabrinin üzerine çöp döktüler. Osmanlı SultânıYavuz Selîm Hân Şam'a geldiğinde; "Sin, Şın'a gelince, Muhyiddîn'in kabri meydana çıkar." sözünün ne demek olduğunu anladı. Kabrini araştırıp buldurdu. Çöpleri temizleterek, kabrin üzerine güzel bir türbe, yanına bir câmi ve imâret yaptırdı. Ayrıca Muhyiddîn-i Arâbî'nin vefâtından önce ayağını yere vurarak, "Sizin taptığınız, benim ayağımın altındadır" buyurduğu yeri tesbit ettirip, orayı kazdırdı. Orada küp içinde altın çıktı. Bundan, "Siz, Allahü teâlâya değil de, paraya tapıyorsunuz" demek istediği anlaşıldı.

Riyazet halindeyken Allah a hitaben "ne kadar merhametli olduğunu halka yayarsam ibadet edecek kul bulmazsın" dediği anlatılır ve naz makamının olağanlarından addedilir ki havvasa dairdir.

“Daima allah'tan başkasını unut... zakir olursun. böyle olan bir kimse her yerde zakirdir. kalb ve lisanıyla allah'ın zikrine devam edenlerin kalbine allah, zati ahadiyyetine karşı iştiyak nuru ilka eder. gözü açılana ise haya gelir...
haya makamında fetih başlar. fetih kalb gözünün tevfik-i rabbani ile açılmasıdır. bu göz açıldı mı ahlak, fazilet, doğruluk o kimse için asla değişmeyen, değiştirilemeyen bir haslet olur, onsuz yaşayamaz...
“Bir yerde bir günah işlemişsen oradan ayrılmadan bir de iyilik işle, ibadet yap. o günahı bir elbise üzerinde iken işlemişken o elbiseyi çıkarmadan evvel bir de sevap işle....
“Allah daima kendi zat-i tecelli alalarını tesbih ve zikreder. en büyük zikir allah'ın zikridir. kulun en büyük zikri ise hakk ile olan zikre iştirak etmektir. sana senden yakın olanla...

“Namaz da bir zikirdir. miraca gitmektir. ibadet bundan dolayı farzdır. farz demek, mecburiyet demek değildir. hakk'a yanaşmak için muhakkak şart olan şeye farz denir. hakk'a yanaşmanın edebi ve usulüdür; bunsuz olmaz demektir. (allahüekber yoruma bakın yahuu.)
“Kelime-i tevhidin ehli olanların bilfarz yer dolusu günahları olsa... yalnız şirk bulunmasa bu günahların içinde, allah onları mağfiretle karşılar. allah'a düşman olan müşriktir. ondan uzaklaşmalı (allah muhafaza buyursun) bilmeyerek veya te'vile müsait ağzından bozuk şeyler çıkmış ise bununla allah'ın kullarına düşman olunmaz... (şeyh'in en tartışılan fikirlerinden biri budur)
“"feliküllli asrın vahidün yesmü bihi ve ene libâg'el asrı zak'el vahid"
Yani: her asır bir kişinin ismiyle anılır, bu ve bundan sonraki asırlar da benim ismimle anılacak...
“Alnını sürdüğü toprağı göstermişler ibn arabi ye.
"sen bundan yaratıldın".
demek bu yüzden secde..”

“Körün kadına bakmamasına sevap yoktur.”

“Bir gün çok hastalandım. Baygın bir halde idim. Korkunç kimseler gördüm. Bana eza etmek istiyorlardı. Derken güzel şimali ve güzel kokulu bîr zat geldi onları hep kovaladı. Sevindim. Ve “efendim siz kimsiniz?” diye sordum. Ben (Y A S İ Y N) suresiyim dedi. Gözümü açtım baktım ki, babam baş ucumda ağlıyor ve (Y A S İ Y N) şerifi okuyordu. Bitirdi. Gördüklerimi babama söyledim. Hastalarınıza (Y A S İ Y N) okuyun diye emir var.

“Hakkı daima önde tut. Ve Allah'ın kullarına, Allah'ın muamele ettiği gibi muamele et.

İbrahim Peygambere bir müşrik misafir olmak istedi, İbrahim Aleyhisselâm; Müslüman olursan misafir ederim, dedi. O da kabul etmedi. Döndü gitti.

Cenabı Hak İbrahim'e; bir lokma ekmek için herifin dinini, babasından kalan alıştığı dinini terk etmesini teklif ettin. O, yetmiş senedir gâvurluk yapar, ben onu besliyorum ve rızkını kesmedim. Buyurunca, İbrahim Aleyhisselâm yola çıktı ona yetişti. Gel dedi, seni misafir edeceğim. Çünkü Rabbim senin için bana hitab etti, deyince o, hem misafir oldu ve hem de Müslüman oldu.

“Hıristiyan bilginlerinden bir zat, İslâm ülkelerinden birine geldi. Dolaşırken, herkes koşmaya başladı, işte Sultanımız geliyor, diye seviniyorlardı. O Hıristiyan zat da bekledi. Baktı ki siyah, vaktiyle köle olduğu nişanlarından belli, yüzü yırtık, çirkin bir yüz. Yüzüne bakınca; Allah'ın varlığına, birliğine, şeriki ve naziri bulunmadığına, istediğini istediği gibi yapar olduğuna, mülkünde istediği gibi tasarruf ancak Zat-ı Ahad'iyetine has olduğuna, Hazreti Muhammed’in (S.A.V.) de hak Peygamber olduğuna şahadet ederim dedi. Dediler ki; bu imanın sebebi nedir? Dedi ki; Şu siyah kölenin saltanatındadır. Çünkü, zahiren bu adamın arkasına iki kişi bile düşmez. Halbuki bütün Ulema, Esra ve iyyanı hep onun önünde el pençe duruyorlar, inandım ki Allah birdir. Kullarında istediği gibi tasarruf ediyor. Ve Habibi Hazreti Muhammed'i de (S.A.V.) tasdik ediyor.

O hakkı hakkıyla bilenlerdendi.Hadisde:"Eğer hakkıyla Allah'ı tanımış olsaydınız, mutlaka su üzerinde yürürdünüz ve dağlar size geçit verirdi.

Ve her şeyi bir bir saymıştır. (Cin Sûresi-28) Bu âyette yüce Allah'ın geçmişte olan, şu anda olmakta olan ve gelecekte olacak bütün esmalar/isimleri kuşattığına işaret ediyor."

Hak teala her şeyi bir bir saydığına ve sen de sayılan şeylerden biri olduğuna göre, O'nun koruması ve denetimi altındasın.

Rububiyet sırrını ifsa etmek küfürdür. Ariflerden biri; "tevhidi açıkça dile getiren ve

vahdaniyet sırrını ifsa eden kisinin öldürülmesi on kisiyi yasatmaktan daha efdaldir!.."

demistir.

Biri de söyle demistir:

Rububiyetin bir sırrı vardır ki, eger bu sır açıklansa Nübüvvet iptal olur. Nübüvvetin de bir sırrı vardır; şayet açıklanırsa ilim iptal olur.

Allah'ı bilenlerin de bir sırrı vardır; eğer bu sır açıklanırsa hükümler iptal olur.

Halka hakkın gözüyle bakan onlara merhamet eder. Ilim gözüyle bakansa onlara buğzeder.

Dedim ki, Ya Rab!.. Ne ile sana yaklaşayım?..

Dedi ki, Bende olmayanla.

Dedim ki, Sende olmayan nedir?..

Dedi ki, Zillet ve muhtaçlık!...

MEHMET ÖZÇELİK

04-07-2006

[1] En'am.103.

[2] "Meryem'e Cebrâil'i gönderdik; o da aynen bir beşer suretinde ona görünüverdi." Meryem/17.

[3] Sözler.258.

[4] "Elif lâm mim. Rumlar mağlûp düştüler." Rum/1-2.

[5] Sözler.405.

[6] Herşeyden nihayetsiz derecede yüce olan Rabbim bütün noksanlardan münezzehtir.

[7] Sözler.490.

[8] Sözler.689.

[9] Mektubat.81-83.

[10] Muhakemat.64.

[11] Mektubat.249.

[12] Uyanık nazarlar için her bir yaprak, Allah'ın mârifetine dâir bir defterdir.

[13] Mektubat.330-331.

[14] Lem'alar.272-273.

[15] Lem'alar.274.

[16] 9.Lem'a,Barla Lahikası.264-267.

[17] Süyûti, ed-Dürerü'l-Müntesire, s. 125; Ali el-Kàrî, el-Esrârü'l-Merfûa', s. 273."Ben gizli bir hazine idim.Mahlukatı yarattım ta ki kendimi bileyim,bildireyim."

[18] İşarat-ül İ'caz-17.

[19] Age.226.

[20] Kastamonu Lahikası.188,Sikke-i Tasdik-i Gaybi.68.

[21] Şualar.712,Barla Lahikası.367,Kastamonu Lahikası.47,126, Sikke-i Tasdik-i Gaybi.61.

[22] Mesnevi-i Nuriye.29.

[23] Barla Lahikası.143.

[24] Age.227.

[25] Age.234.

[26] Molla Muhammed-in tabiat risalesinin şerhinden.